

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 78

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-2-1>

Петро ГУШОВАТИЙ,

orcid.org/0000-0002-8189-2084

заслужений працівник культури України,

професор кафедри методики музичного виховання диригування

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) gushovatiy@gmail.com

ДИТЯЧЕ ХОРОВЕ ВИКОНАВСТВО ЛЬВІВЩИНИ НА МЕЖІ ХХ–ХХІ СТОРІЧ

У науковому дослідженні висвітлено проблеми розвитку дитячого хорового виконавства Львівщини на межі ХХ – ХХІ сторіч. Хоровий спів в Україні має тисячолітні традиції. Природно, такі ж традиції має історія дитячого співу. Джерела свідчать про те, що дитячий хоровий спів в Україні бере початок у ХІ столітті, коли були засновані монастирські і церковні школи, в яких велась певна освітня й виховна робота, але існують думки про те, що ще до прийняття на Русі Християнства існувала своя хорова культура. Про це писали М. Антонович, П. Маценко. Як відомо, особлива роль у вихованні дитини належить музиці. З цим видом мистецтва діти знайомляться з перших днів життя, слухаючи колискові пісні. Музично-естетичне виховання – це важливий засіб формування духовності. Серед багатьох напрямів національної культури України знання історії розвитку дитячого хорового співу має посідати чільне місце в музичній педагогіці. Велике значення у діяльності дитячих хорових колективів має концертний репертуар. Процес формування репертуару хорового колективу передбачає співпрацю керівників з авторами слів, музики.

У статті розкрито деякі аспекти розвитку дитячого хорового виконавства Львівщини. Зокрема, проаналізовано діяльність дитячих хорових колективів, а саме дитячого церковного хору «Відлуння» катедрального собору св. Трійці (м. Дрогобич, керівник Надія Бунь), Зразкового дитячого хору «Щедрик» (м. Стрий, керівник Віра Лисик), Зразкового хору хлопчиків «Кобзарик» (м. Самбір, керівник Тетяна Стоянська).

Зазначено, що хорове мистецтво з позиції естетики виховного процесу сприяє активному формуванню відчуття поваги, дружби, взаємодопомоги. Участь у хорі розвиває увагу, зосередженість, наполегливість, дисциплінованість, вміння володіти собою, здатність слухати тощо. Доведено, що пріоритетною позицією успіху дитячого хорового колективу є індивідуальний підхід до формування, креативний процес репетицій, репертуарна палітра, активна концертна діяльність.

Ключові слова: дитячий хор, хорове виконавство, хормейстер.

Petro GUSHOVATIY,

orcid.org/0000-0002-8189-2084

Honored Culture Worker of Ukraine,

Professor at the Department of Methods of Music Education Conducting

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Ukraine) gushovatiy@gmail.com

CHILDREN'S CHORAL PERFORMANCE OF LVIV REGION AT THE TURN OF THE XX–XXI CENTURIES

This research highlights the problems of development of children's choral performance of Lviv region at the turn of the XX – XXI centuries. Choral singing in Ukraine has a thousand-year tradition. Naturally, the history of children's singing has such traditions. Sources indicate that children's choral singing in Ukraine dates back to the 11th century, when monastic and church schools were founded, in which some educational work was carried out, but there are opinions that even before the adoption of Christianity in Kievan Rus there was a choral culture. M. Antonovych and P. Matsenko wrote about it. As you know, a special role in educating the child belongs to music. With this kind of art children are introduced to the first days of life, listening to lullabies. Music and aesthetic education is an important means of forming spirituality. Among the many areas of national culture of Ukraine, knowledge of the history of children's choral singing should occupy a prominent place in music pedagogy. Important activities in children's choirs have concert repertoire. The process of forming the repertoire of the choir involves the cooperation of leaders with the authors of words, music.

The article reveals some aspects of the development of children's choral performance in Lviv region. In particular, the activities of children's choirs were analyzed: the children's church choir "Vidlunnia" of the Cathedral of St. Trinity (Drohobych. Head Nadiya Bun), Exemplary children's choir "Shchedryk" (Stryi, Leader Vira Lysyk), Exemplary boys' choir "Kobzarik" (Sambir, Leader Tetyana Stoyanska).

Outlined, choral art from the perspective of aesthetics educational process promotes the formation of an active sense of respect, friendships, mutual assistance. Participation in the choir develops attention, concentration, persistence, discipline, self-control, ability to listen and more. Proved, priority position of success of children's choir – individual approach to formation, creative process of rehearsals, repertoire palette, active concert activity.

Key words: children's choir, choral performance, choirmaster.

Постановка проблеми. Хоровий спів відрізняється від інших форм музичного виховання тим, що він дає можливість не тільки чути музику, розуміти значення кожного її елемента, але й колективно пережити її, ніби «пропустивши» крізь себе. Неможливо переоцінити роль хорового співу у формуванні в учнів таких якостей, як почуття взаєморозуміння і взаємоповаги, особиста відповідальність, товарицькість.

Аналіз досліджень. Джерельною базою дослідження є публікації з питань історії розвитку дитячого хорового виконавства як в Україні загалом, так і у Львівському регіоні зокрема, а також аналіз діяльності сучасних хорових колективів.

Багатьох українських та зарубіжних дослідників постійно цікавили питання генези й розвитку дитячого хорового співу. В процесі дослідження опрацьовано матеріал М. Антоновича, О. Бенч-Шокало (Бенч-Шокало, 2002), Б. Кудрика, А. Лашенка, П. Маценка, Ю. Медведика, П. Козицького, Л. Хлебнікова (Хлебнікова, 1987), Б. Фільц, Д. Щербаківського. Витокам функціонування дитячого хорового співу в Україні присвячені праці М. Бурбана, С. Горбенка (Горбенко, 1999), М. Грінченка, Є. Духовної (Духовна, 1974), І. Зеленецької (Зеленецька, 1979), В. Іванова, А. Кречківського, П. Козицького, В. Уманця, О. Цалай-Якименко, Л. Хлебнікової.

Мета статті – ознайомити широке коло науковців, педагогів-музикантів, вчителів музичного мистецтва середніх закладів освіти, всіх шанувальників дитячого хорового співу з процесом розвитку дитячого хорового виконавства Львівщини, зокрема з діяльністю відомих дитячих хорових колективів.

Виклад основного матеріалу. «Хоровий спів, – пише І. Зеленецька, – це найбільш масовий вид музичної діяльності школярів» (Зеленецька, 1979: 26). Основним хоровим жанром є пісня, яка являє собою синтез слова і музики, що органічно доповнюють одне одного. Ідейно-художній зміст поетичного тексту сприяє більшій зрозумілості музики, яка значно збагачує вірш своєю емоційністю. Ця особливість робить вокально-хорову музику найдоступнішим жанром для дітей, особливо учнів початкових класів. На думку Є. Духовної, «психо-фізіологічні особливості молодших школярів полягають у тому, що у взаємовідношенні двох сигнальних систем друга лише посту-

пово набуває переважного значення у вищій нервовій діяльності» (Духовна, 1974: 52). Дитина цього віку тільки починає мислити абстрактно, тому конкретність художніх образів має для неї велике значення. Проте саме через конкретність поетичного тексту з'являється загроза нівелювання ролі музики. Діти легко сприймають слова пісні, часто захоплюються ними, і якщо вчитель не зверне їхню увагу на те, що музика виражає зміст поетичного тексту, то вона перетвориться в дитячій свідомості на звуковий фон. Тоді питання про повноцінне розуміння музики учнями відпадає. З огляду на головну мету музично-естетичного виховання завдання педагога полягає в тому, щоб навчити дітей настільки глибоко усвідомлювати музику, щоб вона стала для них засобом пізнання й оцінювання дійсності.

Не слід забувати про те, що музичні задатки у дітей виявляються і розвиваються неоднаково. Щодо цього Л. Хлебнікова неодноразово зазначала, «що хоровий спів разом із завданням масового музично-естетичного виховання дітей може і повинен сприяти виявленню і подальшому розвитку музично обдарованих дітей. У цьому полягає одне з важливих завдань позакласного хорового співу» (Хлебнікова, 1987: 5). Діти, які мають нахил до музики, послідовно розвиваючи свої здібності в хорі, можуть присвятити себе в майбутньому професійній музичній діяльності. Успішність виховання й розвитку дітей значною мірою залежить від того, як вчасно будуть виявлені їхні здібності.

Проаналізувавши хоровий репертуар багатьох шкільних колективів, ми дійшли висновку, що переважно він обмежується популярними піснями. Треба ширше включати до репертуару народні пісні й твори композиторів-класиків. Недостатня увага приділяється акапельному співу. У деяких хорах відчувається велика скованість дітей через недостатнє знання виконуваних творів. Майстерність виконання помітна лише в тих хорах, де налагоджено систематичну роботу з музично-естетичного виховання школярів.

Серйозної уваги заслуговує питання охорони й розвитку дитячого голосу. На жаль, не всі керівники хорів приділяють достатню увагу голосовим можливостям учнів. Відомо, що для молодшого шкільного віку характерним є мікстове звучання. Вчителю музичного мистецтва необхідно врахувати цей момент і, демонструючи звучання пісні

чи окремої фрази, вдаватися до фальцетного звучання свого голосу. Особливо це стосується вчителів-чоловіків.

У статті ми зробили акцент на діяльності дитячих хорів, створених при районних і міських молодіжних центрах, церквах, народних домах тощо. Це професійні дитячі хори, які відзначаються високим рівнем виконання концертних програм, складністю репертуару. Серед них слід назвати дитячий церковний хор «Відлуння» церкви св. Трійці (м. Дрогобич), Зразковий хор «Щедрик» (м. Стрий), Зразковий хор хлопчиків «Кобзарик» (м. Самбір).

Дитячий церковний хор «Відлуння» катедрального собору св. Трійці (м. Дрогобич) заснований у 1991 р. під керівництвом Надії Бунь. Приводом для створення хору стала така подія. Якось при церкві Святої трійці у Дрогобичі зібралася група дітей, у яких було палке бажання приносити комусь користь, чим, можливо, позбутися нудьги і невлаштованості. Священик провів анкетування, де ключовим стало питання «Що Ви любите робити більш за все?», на яке більшість дітей відповіла «Співати». Ось так народився новий хоровий колектив, який вибрав собі промовисту символічну назву «Відлуння» і назавжди присвятив свою копітку працю, свій спів на славу Богові і на радість людям.

Завдяки наполегливій творчій праці керівника, сумлінності та витривалості хористів, розумінню й сприянню Церкви хор швидко зумів проявити свою майстерність виконання перш за все духовних творів і став відомим не лише на Дрогобиччині, Львівщині. Зауважимо, що найголовнішою місією «Відлуння» є супровід Богослужінь у Катедральному Соборі Пресвятої Трійці м. Дрогобича.

У репертуарі хору є дві Божественні Літургії (В. Матюка та А. Гнатишина), церковні чини вінчання, панахиди, умивання ніг, акафісти до Пресвятої Богородиці, Ісуса Христа, Пресвятої Трійці, Страстей Христових. У виконанні хору є також два концерти із загальновідомих церковних пісень та духовної поезії вітчизняних авторів і поетів української діаспори, а саме до Пресвятої Богородиці та Ісуса Христа, концерт колядок, пасхальна композиція гаївок, концерт української класичної музики, «Месса № 4» Ш. Гуно, концерт духовної музики в супроводі синтезатора, авторами якого є самі діти.

У 90-х рр. у Києві хор супроводжував історичне патріарше Богослужіння з нагоди освячення місця для майбутнього патріаршого собору, де хор благословив верховний архієпископ УГКЦ кардинал Мирослав-Іван Любачівський. Згодом він супроводжував інтронізацію владики Самбірсько-Дро-

гобицької єпархії Юліана Вороновського, який був духовним наставником та опікуном хору.

Гарною практикою для хористів стало гастрольно-місійне турне до інших країн. Це, звісно, супровід Богослужінь у храмах, концерти, конкурси, фестивалі, але водночас налагодження нових дружніх взаємин із молодіжними хоровими колективами Європи. Хор став лауреатом третьої премії III Міжнародного фестивалю духовної музики (м. Могильов, Білорусія). Спів українського хору «Відлуння» лунав у храмах Польщі, Німеччини, Франції, Словаччини, Італії.

Колектив неодноразово виступав у Києві, Дніпрі, Львові, Самборі, Трускавці та багатьох інших містах України. «Відлуння» не лише бере активну участь у житті міста, єпархії, але й своїми концертами відгукується на всі визначні події церковного і державного життя.

Хор має записи на радіо і телебаченні. Випущено чотири аудіокасети із записами колядок, Акафісту до Пресвятої Богородиці, Акафісту до Страстей Христових, двох аудіокасет із записом Божественної Літургії композитора А. Гнатишина (м. Відень, Австрія) та Акафісту до Ісуса Христа.

Хор складається з трьох груп. Коли народжувався хор, і діти, і дорослі хотіли мати щось більше, ніж творчий колектив. Отже, утворилася дитяча спільнота, позаконцертна діяльність якої не менш насичена й цікава. Кожного року діти їдуть у християнські табори, відпочивають, моляться, зустрічаються з цікавими людьми, беруть участь у мистецькому житті міста, стараються зробити щось корисне для Церкви.

Зразковий дитячий хор «Щедрик» (керівник Віра Лисик, концертмейстер Іван Лисик) заснований у 1991 р. на базі Стрийської хорової школи. Однак історія «Щедрика» сягає далекого 1971 р., коли з ініціативи члена спілки письменників України, заслуженого працівника культури України Віктора Романюка у Стрию при Будинку вчителя був створений хор хлопчиків «Щедрик». У різні роки хором керували Микола Брик, Жанна Шишко, Ігор Іваницький. З 2008 р. колектив очолює Віра Лисик. На початку 90-х рр. колектив двічі, а то й тричі на рік виїжджав на Донеччину, Луганщину, Черкащину, Полтавщину, Київщину, де пропагував українську пісню. Він був учасником святкування 500-річчя Запорізької Січі (м. Запоріжжя). Учасниками хору є хлопці і дівчата віком від 9 до 16 років, які мешкають у Стрию та селах району. Кількісний склад Зразкового дитячого хору становить 40 осіб.

Колектив за час свого існування брав участь у багатьох конкурсах і фестивалях різного рівня, отже, має такі звання: дипломант фестивалю

«Жайвір скликає друзів» (м. Львів), учасник виконання Літургії М. Вербицького (з нагоди ювілею композитора), дипломант другого Регіонального хорового фестивалю «Хваліте Господа з небес» (м. Львів), Міжнародного фестивалю колядок і пасторальок (м. Кросно, Польща), V Міжнародного фестивалю ім. о. Северина Сапруна (м. Дрогобич), духовно-мистецького фестивалю «Тобі, Господи» (м. Самбір).

У травні 2012 р. колектив здійснив гастрольну поїздку до Італії. Особливо плідними для «Щедрика» були останні кілька років. Хор став дипломантом дитячого фестивалю «Передзвін» (м. Івано-Франківськ), юнацько-дитячого фестивалю «Співаймо канон» (м. Львів), володарем Гран-прі Міжнародних мистецьких фестивалів-конкурсів «Аква-фест» (м. Несебр, Болгарія), «Фонтан натхнення» (м. Люблін, Польща), «Греція аква-фест» (м. Літохоро, Греція), фестивалю колядок і щедрівок у м. Прага.

Крім того, «Щедрик» є постійним учасником культурно-мистецьких заходів Стрийщини. У програмі є твори М. Вербицького («Пасхальна кантата»), Д. Каччині («Ave Maria», «Віланелла»), Ф. Колесси («Ой, у полі криниченька», «Весна наша»), Т. Ковтун («Встала весна»).

Зразковий хор хлопчиків «Кобзарик» Самбірського міського будинку дитячо-юнацької творчості (художній керівник Тетяна Стоянська). Колектив, заснований у 1999 р., у цьому ж році здобуває звання Лауреата та Диплом I ступеня на I дитячо-юнацькому фестивалі української патріотичної пісні «Сурми звитяги». Вже у 2001 р. «Кобзарик» заслужено отримує звання «Зразковий».

Колектив є учасником Міжнародних фестивалів ім. о. Северина Сапруна (м. Дрогобич), «Лемківська ватра» (м. Ждиня, Польща), «Бойківські фестини» (м. Турка), постійний учасник дитячих регіональних фестивалів «Ми діти твої, Україно!» (м. Дрогобич), конкурсів ім. М. Леонтовича (м. Самбір, м. Дрогобич), С. Людкевича (м. Львів).

В програмі є твори Б. Фільц («Богородице Діво»), М. Дацка («Щедрівка»), С. Людкевича («Садок вишневий», «Галілка»). В репертуарі хору є твори композиторів-класиків, обробки народних пісень, ціла програма колядок та щедрівок (є й «Вертеп»), з якими він виступає перед жителями м. Самбора та району. Аналізуючи концертну діяльність «Кобзарика», маємо сказати, що вона надзвичайно активна.

Висновки. «Хоровий спів в Україні, – пише О. Бенч-Шокало – є основою музичної культури» (Бенч-Шокало, 2002: 251). Він є найбільш поширеним видом виконавської діяльності, що зумовлюється його загальнодоступністю, дохідливістю, зрозумілістю, природністю. Пріоритет хорового мистецтва перед іншими компонентами системи естетичного виховання полягає в тому, що воно сприяє активному формуванню почуттів поваги, товариськості, взаємодопомоги. Участь у хорі розвиває такі якості, як увага, зосередженість, наполегливість, дисциплінованість, вміння володіти собою для досягнення спільної мети. Однією з умов успішної діяльності дитячого хорового колективу є науково-практичний підхід до формування колективу, ведення репетиційного процесу, а також сучасного підбору репертуару, поєднання всього цього з концертною діяльністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів: актуалізація звичаєвої традиції. Київ : Український світ, 2002. 440 с.
2. Горбенко С. Дитяче хорове виховання в Україні : навчально-методичний посібник для вчителів шкіл різного типу, студентів та викладачів вищих мистецьких навчальних закладів. Київ, 1999. 251 с.
3. Духовна Є. Питання охорони дитячого голосу. *Музика в школі*. 1974. Вип. 2. С. 52.
4. Зеленецька І. Репертуар шкільного хору як засіб ідейно-художнього виховання школярів. *Музика в школі*. 1979. Вип. 5. С. 26.
5. Хлебнікова Л. Могутній виховний потенціал. *Музика в школі*. 1987. Вип. 11. С. 5.

REFERENCES

1. Bench-Shokalo O. (2002). *Ukrainskyi khorovyi spiv: aktualizatsiia zvychaievoi tradytsii* [Ukrainian choral singing: actualization of customary tradition]. Kyiv: Ukrainskyi svit. 440 s. [in Ukraine].
2. Horbenko S. (1999). *Dytiache khorove vykhovannia v Ukraini* [Children's choral education in Ukraine]: *navch.-metod. posib. dlia vchyteliv shk. riznoho typu, stud. ta vykl. vyshch. mystets. navch. zakl.* Kyiv. 251 s. [in Ukraine].
3. Dukhovna Ye. (1974). *Pytannia okhorony dytiachoho holosu* [Issues of protection of children's voices]. *Muzyka v shkoli*. Kyiv: Muzychna Ukraina. Vyp. 2. Pp. 52. [in Ukraine].
4. Zelenetska I. (1979). *Repertuar shkilnoho khoru yak zasib ideino-khudozhnoho vykhovannia shkoliariv* [Repertoire of the school choir as a means of ideological and artistic education of schoolchildren]. *Muzyka v shkoli*. Kyiv: Muzychna Ukraina. Vyp. 5. Pp. 26. [in Ukraine].
5. Khlebnikova L. (1987). *Mohutnii vykhovnyi potentsial* [Powerful educational potential]. *Muzyka v shkoli*. Kyiv: Muzychna Ukraina. Vyp. 11. Pp. 5. [in Ukraine].